

KOMPLEKS VA UNI KELTIRIB CHIQARUVCHI SABABLAR

Nuriddinova Nigora Ruxiddin qizi
O'zMU psixologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada nomukammallik kompleksi tushunchasining psixologik mazmuni, uning shakllanish omillari hamda inson ruhiy salomatligiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Tahlil davomida A. Adler, S. Freyd kabi olimlarning qarashlariga asoslangan holda kompleksning ildizlari o'rganiladi.

Kalit so'zlar: nomukammallik kompleksi, o'zini qadrlash, psixodinamik yondashuv, kompensatsiya

Komplekslarni shakllanishi bo'yicha turli nazariy konsepsiyalarga to'xtalishdan avval aslida nomukammallik kompleksining o'ziga to'xtlib o'tish ma'qul bo'ladi. Nomukammallik kompleksi - bu shaxsning o'zini noto'liq his qilishi va boshqalarning o'zidan ustunligiga aql bovar qilmaydigan ishonchda ifodalangan psixologik va hissiy tuyg'ular yig'indisidir. Nomukammallik kompleksi turli sabablarga ko'ra paydo bo'ladi, masalan: boshqalar tomonidan kamsitilish, ruhiy jarohatlar, o'z xatolari va muvaffaqiyatsizliklari va boshqalar. Nomukammallik kompleksi insonning xotirjamligi va xatti-harakatlariga sezilarli ta'sir qiladi.

Avvalo "kompleks" so'zining ma'nosiga to'xtalib o'tsak. Ushbu konsepsiyani fanga Karl Gustav Yung olib kirgan. Komplekslar - ongsiz ravishda bostirilgan, ta'sirchan rangli xotiralar va fikrlardir. Yungning so'zlariga ko'ra, ko'pincha kompleksning sababi psixologik travmatik vaziyatlardir. Bu travmatik vaziyatlar "hissiy jihatdan bo'rttirilgan va ongning odatiy pozitsiyasiga mos kelmaydi". Bu tasvir avtonomiyaga ega va qoida tariqasida, shaxs tomonidan ongli ravishda boshqarilmaydi. Kompleksni iroda kuchi bilan bostirish mumkin, ammo bundan u yo'qolmaydi va davolanmaydi va birinchi imkoniyatda yana paydo bo'ladi. Komplekslar tushlarda, xulq-atvorda, munosabatlarda, shuningdek, boshqa ongsiz holatlarda (alkogolli zaharlanish holatlari, gallyutsinatsiyalar) o'zini namoyon qilishi mumkin. Ya'ni, komplekslar ong (iroda) ularni bostirishga qodir bo'lmagan vaziyatlarda, ya'ni ongsizlikda yaqqol namoyon bo'ladi, deb aytishimiz mumkin. Nomukammallik kompleksi tushunchasini avstriyalik psixolog, psixoanalit, neofreydchi, individual psixologiya yaratuvchisi Alfred Adler kiritgan.

Adlarning fikriga ko'ra, nomukammallik kompleksi - bu patologik tuyg'u bo'lib, u albatta oson kompensatsiya va alohida qoniqishni talab qiladi va shu bilan birga muvaffaqiyatga to'sqinlik qiladi, to'siqlarni oshiradi, shu bilan birga o'ziga nisbatan ishonchni kamaytiradi. Komplekslar erta bolalik davridan rivojlanishni boshlaydi.

Nomukammalilik tuyg'usi - bu insonning o'zini nomukammalilik hissi va qadrsizligi bilan bog'liq tajribasi. Nomukammalilik - bu bolalik davrida paydo bo'ladigan va keyinchalik ustunlik uchun kurash uchun asos bo'lib xizmat qiladigan hissiyotdir. Adler har qanday bola o'zida nomukammalilik tuyg'usini boshdan kechirishiga ishongan. O'zini katta yoshdagi bolalar yoki kattalar bilan taqqoslashning barchasi bolada o'zini nomukammalilik tuyg'usini uyg'otadi. Maqsadga erishish yo'lida bola birinchi qarshilikka duch kelganida birinchi marta o'zini namoyon qiladi.

Adlarning ta'kidlashicha, nomukammalilik hissi jamiyat taraqqiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchidir. Agar bolada nomukammalilik hissi bo'lmasa, u muvaffaqiyatga intilmaydi.

Nomukammalilik hissi ustunlik hissi bilan qoplanadi. Har doim mukammallikka intilish orqali shaxs rivojlanadi. Yuqoriga intilish va nomukammalilik hissi bir-birini to'ldiradi. Agar biror kishi o'zini kompleksli his qilmasa, unda muvaffaqiyatga erishish istagi bo'lmaydi. Adlarning ta'kidlashicha, "aslida, insonning ongi va ruhiyatini shakllantiradigan narsa ustunlikka intilishdir". Agar bu tuyg'u shaxsning rivojlanishiga hissa qo'shmasa, insonning faoliyatiga to'sqinlik qilsa, jamiyatdagi munosabatlarni qurishga xalaqit bersa, shaxsga halokatli ta'sir ko'rsatsa, nomukammalilik hissi patologik bo'ladi. Bunday holda, biz ustunlik hissining paydo bo'lishi haqida gapirishimiz mumkin. Ustunlik hissi odamda hukmronlik qilish, hukmronlik qilish, bostirish va boshqa shaxslar bilan muloqotda buzg'unchi tendentsiyalarni boshqa yo'llar bilan amalga oshirish istagini uyg'otadi.

Ustunlik kompleksi - bu shaxsning o'zining psixologik yoki jismoniy xususiyatlari bo'yicha go'yoki boshqa odamlardan ustun ekanligiga munosabati, asossiz ishonchi hisoblanadi. Ustunlik kompleksi - bu nomukammalilik kompleksiga reaksiya bo'lib, uning rivojlanish darajasi nomukammalilik kompleksining rivojlanish darajasiga to'g'ridan-to'g'ri proporsionaldir.

Nomukammalilik va ustunlik komplekslari psixikaning nevrotik ko'rinishidir. Adlarning fikricha, nomukammalilik kompleksi nevrozlarning asosiy manbai hisoblanadi.

Zigmund Freyd Adlarning fikriga qo'shilmadi. U nomukammalilik kompleksi konsepsiyasiga tanqidiy munosabatda bo'lib, uni sun'iy deb hisoblaydi. U insonning o'zining no'to'liqligini anglashi kompensatsiya mexanizmlari tufayli qandaydir muvaffaqiyatga erishishda o'ziga xos rag'batlantiruvchi omil ekanligiga ishonadi. Biroq, u insondagi nomukammalilik kompleksi har doim ham insonning ish qobiliyatini oshirishga va qobiliyatlarning rivojlanishiga (ortiqcha kompensatsiya) olib kelmaydi, deb hisoblardi. U insonda tabiiy iste'dod mavjudligi haqida gapiradi.

Freyd shuningdek, nomukammalilik hissi haqida gapiradi, lekin ularning jinsiy ehtiyojlar orqali kelib chiqishiga ishora qiladi. "Bola o'zini sevilmasligini sezsa, xuddi kattalarnikidek o'zini nomukammal his qiladi."

Freyd identifikatsiya tushunchasi, ya'ni birovning o'ziga o'xshatish, unga taqlid qilish, birovning shaxsiyatini o'zlashtirishga urinish haqida ham fikr yuritadi. Bu Edip kompleksi bilan bog'liq bo'lib, shaxsning ota-onalarga, agar ular yo'qolgan bo'lsa, boshqa shaxslarga bog'lanishi natijasida yuzaga keladi. Uning ta'kidlashicha, nomukammalik tuyg'usi ko'proq shaxsning O'zi va Superegosini o'rtasidagi keskinlik bilan bog'liq. Ba'zida Superego insonning ota-onasining ideal xususiyatlariga ega bo'lsa, boshqa holatda u boshqa shaxsning xususiyatlari bo'lishi mumkin. Superego o'ziga xos nazorat organi bo'lib, u ham shaxs tomonidan maqsadlarning nomuvofiqligi yoki noto'g'ri erishishi uchun jazolaydi, ayblaydi.

Agar biz Adler va Freydning fikrini umumlashtiradigan bo'lsak, shuni aytishimiz mumkin, nomukammalik kompleksining mavjudligi shaxsning o'zi tomonidan qo'yilgan vazifalar va rivojlanish rejalariga nisbatan chuqur va qat'iy o'zini o'zi boshqarishni, o'ziga nisbatan noto'g'ri munosabatni anglatadi. Shaxs tomonidan ichki ayblov har doim namoyon bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Адлер А. Воспитание детей. Взаимодействие полов. / Пер. Валеевой Р.А. и Валеева А.А., Ростов н/Д, изд-во «Феникс», 1998 г.-28с.
2. Адлер А. Наука жить. Киев, 1997 г.-16с.
3. Адлер А. Понять природу человека. / Пер. Е.А. Цыпина. СПб: «Академический проект», 1997 г.-82с.
4. Большой психологический словарь. Под ред. Мещерякова Б.Г., Зинченко В.П., изд. 4 расшир. М.: АСТ МОСКВА; СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2009 г.-63с.